

Byzantská modlitba Axion a latinské ústa (Druhá časť)

Lucia Laudoniu

19. júna 2021 ✚ Kultúra

pokračovanie I. časti

Božia Matka, po grécky *Panagia* (Všesvätá), je panenskou lampou z mäsa a kostí, z ktorej nikdy neubúda olej modlitby. Krása Bohorodičky je v Kristovi, krása Krista v Bohorodičke.

Slovo a kadidlo majú spoločnú nehmatateľnú vôňu. Dva plamene sviece nám pripomínajú božskú a ľudskú podstatu Bohočloveka Krista i dva pramene poézie: Písmo a Svätého Ducha.

Na vlnách poézie plávala aj myseľ východoslovenského rodáka na tróne nitrianskych biskupov Augustína Roškovániho, ktorý cituje slávne byzantské mariánske zvelebovanie *Axion* v takejto podobe:

„*Honoratiorem Cherubim et gloriosorem incomparabiliter Seraphim, quae citra corruptionem Deum peperisti, vere Deiparam te magnificamus.*“ Drobný rozdiel pozorujeme v absencii gerundív a v použití substantíva *honor* (*honos*), ktoré pod jednou jazykovou strechou kumuluje význam cti (*honoris corona* – veniec, koruna cti), občianskej (po)čestnosti a vážnosti (*magno in honore habere* – mať vo veľkej úcte), pochvaly (*magnae vocis honor* – chvála prednesená mocným hlasom, hlasná pochvala) či úradných hodností (*insignia honorum*), u básnikov dokonca okrasy (*silvarum honos* – okrasou lesov je lístie stromov). Diadémom, cťou a slávou Bohorodičky je sám Syn človeka a predvečné Slovo, preto ju zdobíme prívlastkom *virgo Deifera* (Bohonosná Panna).

Ad Iesum per Mariam.

Zdroj: pinterest.com

Formulácia *honoratiorem Cherubim* sa objavuje v početných homiletických „opuskulách“ 19. storočia. Niektorí autori, *inter omnes* Španiel Fernando Quirino de Salazar, namiesto *honoratiorem* uplatňuje tvar

honorabiliorem. Komparatívy *honoratior* a *honorabilior* sú dvoma synonymnými rukami jediného tela.

Latinské *Axion*, ako ho cituje nitriansky biskup Roškováni, si západní kresťania mohli prečítať už v roku 1632 v spise *Brabantia Mariana Tripartita*. Pod týmto traktátom, ktorý uzrel svetlo sveta v Antverpách, je podpísaný Augustín Wichmans.

Dielo sa nesie v znamení protestantskej polemiky. Pre Wichmansa je východný *Axion* duchovnou zbraňou namierenou proti luteránskym výhradám k uctievaniu Bohorodičky, ktorá je pre niektoré duše našich dní iba kresťanskou recykláciou egyptskej bohyně Eset s malým Horom pri prsníku... Idea životodarnej matky je stará ako ľudstvo samo, v kresťanskej Madone však našla svoje najhlbšie a najsvätejšie naplnenie.

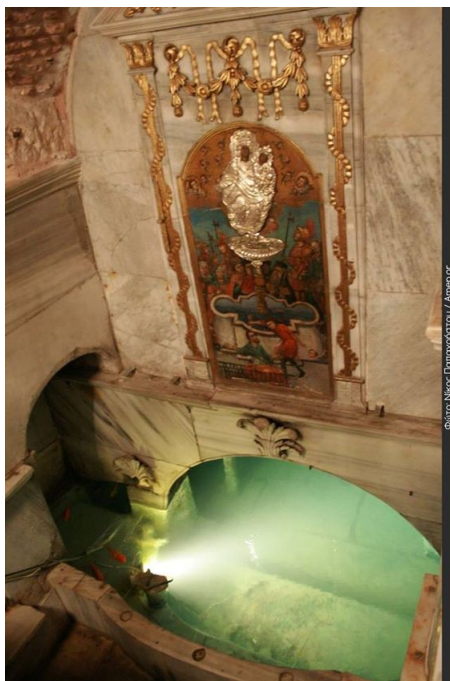

Imperátorka, ktorá vládne kvetinovým žezlom.

Zdroj: [pinterest.com](https://www.pinterest.com)

Wichmans iste poznal dielo francúzskeho karmelitána Beauxamisa *Commentariorum in evangelicam harmoniam sive concordiam* z roku 1583. Francúz totiž uvádza identický text východorímskej mariánskej magnifikácie. Reťaz citácií nás dovedie k svätému jezuitskému kardinálovi Bellarminovi. Aj tento veľký duchovný advokát ortodoxnej mariológie zoči-voči rodiacej sa protestantskej teológii čerpá z pokladnice východnej hymnografie, poukazujúc na centrálne miesto Márie v dejinách spásy.

Vtáčiky si robia hniezdo, bez ktorého by nemali domova ani potomstva. Mária je pre kresťanské srdce hniezdom, do ktorého sa vždy môže uchýliť, aj korunou, ktorú nebeská Imperátorka položí na hlavu svojich detí. Veď krv kresťanov sa pri svätom prijímaní mieša s kráľovskou krvou Krista!

Prameň Panny Márie v Konštantínopole ovlažoval žobrátov aj básnikov.

Zdroj: pinterest.com

Bohorodička, obmy nás dažďom pokory! Ikonografia Najsvätejšej Panny do seba absorbovala tiež ideu oživujúceho prameňa. V Konštantínopole existuje posvätný prameň (ἀγίασμα, z toho vzniklo aj rumunské pomenovanie pre svätenú vodu i pre samotný obrad jej svätenia *agheasmă*), ku ktorému sa viaže legenda o navrátení zraku slepcovi. Nad konštantínopolským *fons Deiparae* dal východorímsky cisár a *Latinus* thráckeho pôvodu Leon I. postaviť veľkolepý chrám.

Zaujímavou paralelou je fakt, že o niekoľko storočí neskôr bol vodou z Bohorodičkinej studničky v celkom odlišných geografických a historických podmienkach uzdravený nevidiaci žobrát. Nad studničkou vyrástol Krásnobrodský monastier.

Bohorodička – životodarný prameň.

Zdroj: stjohngoc.org

Podme znova piť zo studne slova. Ďalší dostupný latinský preklad *megalynaria Axion*, tohto gejzíru zo srdca gréckej *pietas*, nie je príkladom cicerónskej čistoty. Pod akým brkom sa narodil?

Jezuita Ivan Michajlovič Martinov ho v roku 1858 publikuje vo svojom prehľade slovanských rukopisov deponovaných v parížskej knižnici (*Les manuscrits slaves de la Bibliothèque impériale de Paris*). Text začína takto: „*Dignum est quoniam* (sic!) *revera laudare te Deipara.*“ Vzhľadom na konštrukciu akuzatívu s infinitívom (*te laudare*) je *quoniam* zbytočné a substantívum *Deipara* je potrebné uviesť do akuzatívu. V závere modlitby prekvapí nenaturálne spojenie „*existentem Deiparam*“ (jestvujúcu, existujúcu Bohorodičku), ktoré čítame na mieste štandardného tvaru opravdivú, skutočnú Bohorodičku velebíme („*veram Deiparam*“ alebo „*vere Deiparam*“).

Úvodná časť hymnu, ktorá podľa *testimonia* tradície rozkvitla v ústach archanjela Gabriela, v slovenčine znie: „*Dôstojné je velebiť teba, Bohorodička, vždy blažená a nepoškvrnená Matka nášho Boha.*“ Existujúce latinské varianty *hoc loco* dosť variujú.

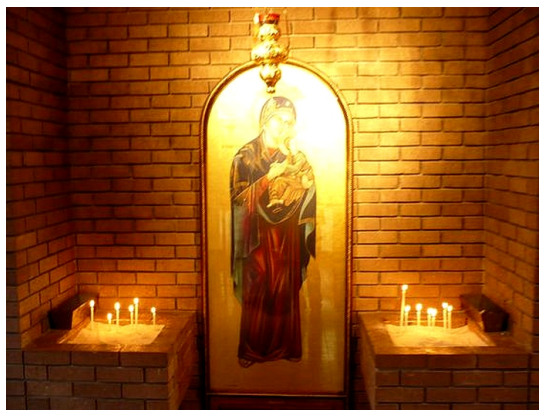
Svätôžiar z kvetov.

Zdroj: [pinterest.com](https://www.pinterest.com)

Dôležitá štúdia k dejinám byzantského typikonu *Ad typica Graecorum*, ktorá v roku 1864 ešte voňala tlačiarenskou čerňou, navrhuje takéto *propositum* prvých veršov: „*Dignum est beatam dicere te Deiparam.*“ Veľký humanista Desiderius Erasmus v slávnom latinskom preklade služby svätého Jána Zlatoústeho (ktorého subtility dodnes neboli prekonané) žiaľ neprináša kompletný text *megalynaria*, rétoricky ale zosilňuje prvú vetu použitím verba *praedicare*: „*Dignum est certe* (prípadne *recte*) *te beatam praedicare Deiparam.*“

Predikácia slovenským ušiam evokuje najmä kazateľské umenie. Slávnostne deklarovať, proklamovať, verejne ohlasovať – aj to sú významy príslušného slovesa, ktoré modlitbe dávajú punc verejného svedectva. Človek vychádza z ulity súkromnej poklony a zdvíha hlas k úcte ako neviditeľný vojenský prapor!

Akuzatív *beatam Deiparam* môžeme „amplifikovať“ a zdôrazniť prefixom *per-*, *perbeatam*. Staršie texty, než erazmovský, pracujú so superlatívom *beatissimam*. Stačil by nám oceán medu, aby sme pocítili sladkosť majestáta Bohorodičky? Odpoveď je nie, hoci *mellifera* (medonosná) *lingua Latina* nám môže pomôcť.

Domina bez pozemského domínia, ktorej spievajú aj oblaky.

Zdroj: pinterest.com

Axion zvečnený (nielen) nitrianskym biskupom Roškovánim ospevuje harmóniu *Dei Genetricis* verbálnym vencom *penitus incontaminatam*. Stojí za to pristaviť sa pri tejto formulácii. *Penitus*, to je v hĺbke, vo vnútri, v samej štruktúre a podstate veci alebo osoby (*penitusque recepta ossibus* – a vnikla až do hĺbky kostí). Čistota bola vpísaná hlboko do bytosti Bohorodičky prstom Kristovým.

Ešte o niečo hlbšie by podľa nášho názoru vyznelo spojenie *penitus intemeratam*. Spoznávame tu indoeurópsky kmeň *tem-*, z ktorého sa v slovenčine zrodili podstatné mená temnota, temno, tma. Latinské *intemerata* (nepoškvrnená tmou) je slovnou ozdobou tej, ktorá nemohla byť ponorená v temnotách (*in tenebris*) smrti.

Panagia Axion estin ako ju duchovne videl ruský ikonopisec 19. storočia.

Zdroj: wikipedia.org

Zobme zo zrna Slova. Nech svetlo Matky Pána Ježiša, proti ktorému tma hriechu nemá šancu, zapáli v ľudskej duši fakľu lásky a krásy. Zápalkami nech sú nám autentické ortodoxné texty, ktorých komparácia

nám ukáže cestu k vlaku s konečnou stanicou nebo.

Ani ten najlepší básnik však nie je schopný stvoriť pravdu pravdivejšiu, než sama pravda. Môže pravdu tlmočiť, prerozprávať, explikovať, zreprodukovať. Boh ale nikdy nie je tvorcom kópií: vyžaduje od nás, aby sme boli verní originálu, ktorý do nás vložil.

Na záver prehľadná tabuľka so známymi, nie však jedinými prekladmi mariánskeho velebenia *Dôstojné je* – ako na dlani.

Slovenský gréckokatolícky preklad	Český gréckokatolícky preklad	Grécky originál	Latinský pravoslávny preklad (používaný cirkevnou obcou svätého Bazila Velkého v talianskej Bologni, Moskovský patriarchát)	Latinský rímskokatolícky preklad (citovaný autormi: Bellarmino – Wichmans – Beauxamis – Roškováni et
<i>Dôstojné je velebiť teba, Bohorodička, vždy blažená a nepoškvrnená Matka nášho Boha. Čestnejšia si ako cherubíni a neporovnateľne slávnejšia ako serafíni, bez porušenia si porodila Boha Slovo, opravdivá Bohorodička, velebíme ťa.</i>	<i>Vpravdě je důstojné blahoslavit tě, Bohorodičko, navěky blažená a neposkvrněná, Matko Boha našeho: Cti hodnější jsi nad cheruby a neporovnatelně slavnější nad serafy, bez porušení jsi porodila Slovo: pravá Bohorodičko, velebíme tě.</i>	<i>Ἀξιὸν ἐστὶν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον, τηναειμακάριστον καὶ παναμώμητον καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβείμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκούσαν, τὴν ὄντως Θεοτόκον, Σε μεγαλύνομεν.</i>	<i>Dignum est certe te beatam praedicare Deiparam semper beatam et immaculatam et Matrem Dei nostri, venerandam magis Cherubim, incomparabiliter laude dignorem quam Seraphim, incorrupte Deum Verbum parientem vere Deiparam te magnificamus.</i>	<i>Ut vere digni ac iustum es glorificare te Deiparam et semper beatissimam penitus incontaminatam Matrem Dei nostri, honoratiorem Cherubim et gloriosiorem incomparabili Seraphim, qui citra corruptionem Deum peperit vere Deiparam magnificamus.</i>

